

ban az, hogy például valaki a szabadságán felvett képeket (24 képkockát) egy olcsó lejátszó segítségével nappalja tévékészülékén jeleníthesse meg.

A Kodakon kívül mások is igyekeznek a fogyasztói piacra betörni, így az Apple cég a Sonyval közösen.

Bár az egész multimédiapiac még változásban van, a korai szabványosítás (CD-Audio 1982, CD-ROM 1985, CD-I 1988) és a nagy cégek (pl. Sony, Philips, Intel) bekapcsolódása a kompaktlemezek adatformátumára és hardverére vonatkozó nemzetközi szabványosításhoz vezetett. A kompaktlemezek multimédi-

ára való alkalmazásának sikere részben a globális kompatibilitásnak köszönhető. Nagy erőfeszítést igényel, hogy elegendő információt gyűjtsünk egy egész CD-ROM megtöltéséhez, de minél szélesebb körben fogadják el ezt a végterméket, annál jobban megéri.

/ROBERTS, S.: Towards a pocket library. = IFLA Journal, 18. köt. 3. sz. 1992. p.258–265./

(Murányi Péter)

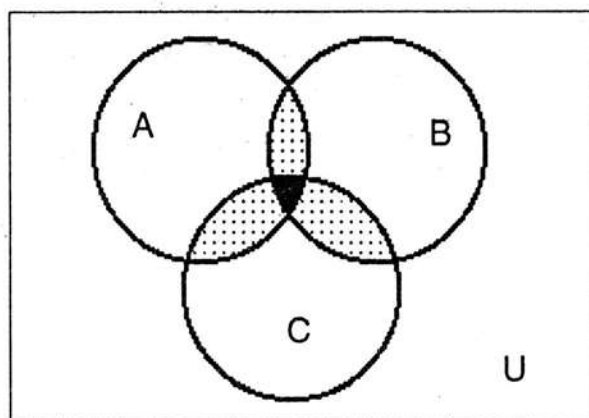
Az információtudományról – dióhéjban

Kelet-Közép-Európában – A. I. Mihajlov és A. V. Sokolov iskolájának hatására – az információval kapcsolatos tényeket és jelenségeket általában az informatika – mint „alakulóban lévő tudományág” – keretében vizsgálták. Mivel a nyugati államokban az informatika terminus (igaz, nem teljes következetességgel) a számítógép-tudomány (computer science) számára van lefoglalva, a továbbiakban itt, Kelet-Közép-Európában is célszerű az informatika használatáról áttérni az információtudomány (information science) használatára, ha az információról átfogóan szólnunk.

Az információtudomány tárgyát a Venn-féle diagramból (1. ábra) kiindulva szokták meghatározni. Ez a diagram az információtudomány szempontjából releváns mezők közötti kapcsolatokat ábrázolja. A szűkebben vett információtudomány a három halmaz átfedésében található. A szélesebben vett a halmazok logikai egységével számol. A diagram ezenkívül számos más értelmezési lehetőséget is felkínál. Nyugaton – hipotetikusán – az információ változatos megjelenési formáival, az információs folyamatokkal, áramlásokkal és rendszerekkel, valamint az e jelenségeket és folyamatokat kísérő lélektani és társadalmi következményekkel foglalkozó tudománynak tartják az információtudományt.

E tudomány fejlődése a humán- és társadalomtudományok, illetve a műszaki tudományok közötti gátak leküzdésének lehetőségét villantja elénk. Az információtudomány magjának sokan az információs hermeneutikát tartják, amely az információ percepciójával foglalkozik. Mások számára „a kályha, ahonnan elindulnak”, a számítógép-tudomány. Ismét mások a társadalmi informatikára „esküsznek”, amely elméleti jellegű, s mint ilyen, a társadalom fokozódó számítógép-használatának lélektani és társadalmi következményeit vizsgálja.

De az információtudomány egyszersmind alkalmazott tudomány is: az információ gyűjtése, feltárása, tárolása, keresése, átvitele stb., illetve az ezzel kap-

- A = információelmélet (pl. kibernetika, nyelvészet, formálógika),
- B = információs technika és technológia (pl. a számítás-, a távközlési és reprográfiai technika és technológia),
- C = szolgáltatásokra orientált funkciók (pl. a könyvtárak, az információs és adatbázisközpontok működése),
- U = a releváns mezők egyeteme.

1. ábra A Venn-féle diagram

csolatos módszerek fejlesztése áll érdeklődésének homlokterében.

Az információtudomány keletkezését egyesek majdnem „Ádám–Éváig” vezetnek vissza, de legalábbis *Asurbanipal* könyvtárának létrejöttéig (Kr. e. 669–630). Reálisabb, ha csak *V. Bush* *As we may think* c. cikkéig, amely 1945-ben az *Atlantic Monthly*-ben jelent meg. Ebben a cikkben található az ún. MEMEX-vízió, amely az ember és a számítógép párbeszédének megvalósulását vetíti előre, s egyben azt is, hogy az információtudományban a számítógép kiemelkedő jelentőségre tesz szert.

Mindemellett az információtudomány igen sokféle korábbi ismeretágból „táplálkozott”, sőt némely ismeretággal egyenesen szimbiózist alkotva fejlődött. E tekintetben a könyvtártudomány+dokumentalisztika

(storage and retrieval) volt az, ami eljátszotta a fiatal tudomány mellett az „idősebb testvér” szerepét.

Az információtudomány „alapkövei” között az alábbi három tudománykomplexumot találjuk:

- ▶ az *N. Wiener* megalapozta kibernetikát,
- ▶ *L. von Bertalanffy* rendszerelemzését,
- ▶ *C. Shannon* információelméletét, amelyet *W. Weaver* tett a társadalomtudományok számára is elfogadhatóvá.

Az iménti „atyákat” követően szorosán ide kívánkozik még *E. Garfield* (Science Citation Index), *D. de Solla Price* (Little Science, Big Science; Invisible College; scientometria), *H. Borko* és *D. Engelbart* („user friendly” rendszerek) nevének és művének a megemlézése is.

További jeles személyiségek az információtudomány kialakításában és művelésében: *S. C. Bradford*, *C. W. Cleverdon*, *C. A. Cuadra*, *Ch. H. Davis*, *R. R. Flynn*, *D. J. Foskett*, *J. R. Hayes*, *G. Harmon*, *A. K. Kent*, *W. Kent*, *T. Kitagawa*, *M. Kochen*, *F. W. Landcaster*, *H. B. Landau*, *H. P. Luhn*, *A. I. Mihajlov*, *C. T. Medow*, *S. R. Ranganathan*, *H. Rittel*, *G. Salton*, *T. Saracevic*, *J. Shera*, *E. P. Semenük*, *A. V. Sokolov*, *B. C. Vickerey*.

Fontos szerepet játszott e tudomány „közmegegyezéseinek” kialakításában az *Encyclopedia of Library and Information Science* (1–47. köt. 1968–1991. New

York, M. Dekker). Az alakulásairól-fejlődéséről szóló kurrens tájékoztatást (60 ország 350 folyóirata alapján) a *Library and Information Science Abstracts (LISA)* biztosítja. Az imént említett két dokumentum a terminológia kifejezésében is fontos szerepet töltött/tölt be. (Cseh vonatkozásban *A.* és *D. Merta* angol–cseh informatikai szótárát kell megemlíteni, amely 13 ezer terminust, illetve terminológiai kapcsolatot tartalmaz.)

Jelenleg az információtudományt immár nemcsak a fejlett országok egyetemlein és főiskoláin oktatják, hanem a harmadik világ felsőoktatási intézményeiben is. Mondhatni: „ahány ház, annyi szokás” a tananyagot illetően. Ez a Wenn-féle diagram engedte változatos megközelítési és tartalom meghatározási lehetőségekből egyenesen következni. Olykor egy-egy tankönyv iskolát teremt, sokak számára „válik Bibliává” (pl. *R. R. Flynn: An Introduction to Information Science*, 1987). Világszerte (és Csehországban is) az a felsőoktatási trend, hogy az általános információtudományi képzésen kívül mind több felsőoktatási intézményben jönnek létre a szak-információtudományi képzés legkülönbözőbb formái és változatai.

/CEJPEK, J.:Co je informační věda. (Stručný nástin.) = i, 35. köt. 3. sz. 1993. p.61–63./

(Futala Tibor)

A Kongresszusi Könyvtár kezdeményezése a tudományos és műszaki információ terén

A *Library of Congress (LC)* jól ismert kulturális és történelmi anyagáról; kevésbé köztudott azonban, hogy Tudományos és Műszaki Részlege egyben az ország vezető gyűjteménye e területen.

1990-ben a főigazgató egy munkacsoportot bízott meg azzal a feladattal, vizsgálja meg az LC tudományos és műszaki információs (TMI) kapacitását, különös tekintettel az információs technika új fejleményeire, s tegyen javaslatot a tennivalókra.

Zűrzavarok a TMI-ben

A vadul burjánzó TMI sűrűjében három problémával minden érdekelt fél találkozhat:

- ▶ a rendelkezésre álló információs termékeket és szolgáltatásokat nem használják kielégítő módon,
- ▶ az információ kezelhetetlen tömege gyors ütemben nő,
- ▶ hiányzanak a megfelelő kapacitások a multidiszciplináris keresésekhez.

Némely tudományos és műszaki területen azt vették észre, hogy bár a kutató tudja, létezik a számára szükséges válasz valamely forrásban, de annyira ne-

héz megtalálni, hogy inkább elvégzi újra a munkát. Továbbá manapság lehetetlennek tartják, hogy lépést tartsanak szakterületük fejlődésével, olyan sokan és olyan sok új gondolatot, elméletet, eljárást tesznek a szakma asztalára. A multidiszciplináris információkeresést akadályozza, hogy a segédeszközök tipikusan diszciplinára orientáltak, noha a kutatók egyre inkább rászorulnak a kapcsolódó tudományágak információira is.

Az információs technika fejlődése

Minden, esetenként jelentkező nehézség ellenére a számítás- és telekommunikációs technika, valamint a hagyományos könyvtárosi szakma fejlődése biztató jövőt ígér az információ előállítására és kezelésére szempontjából. Exponenciálisan növekszik a számítógépek kapacitása és sebessége, a szoftverek és a perifériás egységek olyan újításokkal jelentkeznek, amelyek ma még elképzelhetetlen előnyökkel járnak az interfészek és az analitikus képesség tekintetében. Az *Internet* és a kereskedelmi hálózatok kapacitása rendkívül megnövekszik, s ami ma órákat vesz igénybe, percek alatt